

Таким чином, сучасний вектор розвитку державної безпеки пролягає від захисту «території та режиму» до захисту «цінностей та інститутів». В сучасних умовах державна безпека є динамічним процесом, де захист конституційного ладу та захист прав людини є нерозривними та взаємодоповнюючими елементами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Human Development Report 1994 : New Dimensions of Human Security / United Nations Development Programme. New York : Oxford University Press, 1994. 226 p.
2. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII / Верховна Рада України. URL: rada.gov.ua (дата звернення: 06.04.2026).
3. NATO 2022 Strategic Concept : adopted by the Heads of State and Government at the NATO Summit in Madrid on 29 June 2022. URL: nato.int (дата звернення: 07.04.2026).
4. A Strategic Compass for Security and Defence / Council of the European Union. Brussels, 2022. 84 p. URL: europa.eu (дата звернення: 07.04.2026).

ЗАХАРЧУК РОМАН

аспірант, Київський університет права Національної академії наук України, Слухач курсів підвищення кваліфікації з питань досудового розслідування злочинів та кримінальних проступків, ведення оперативно-розшукової діяльності (КПК) Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ХОРВАТОВА ОКСАНА ОЛЕГІВНА

кандидат юридичних наук, доцент

СУЧАСНІ ФОРМИ ТОРТУР: АКУСТИЧНИЙ ТЕРОР ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА ПСИХІКУ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ

Під час повномасштабного вторгнення РФ в Україну постали нові методи психологічного впливу на цивільне населення, зокрема так званий акустичний терор – спрямоване використання надгучних звуків (вибухів, сирен, ракетних залпів тощо) для залякування й деморалізації. Ще на початку війни українські дослідники зафіксували тактику росіян, коли артилерійські обстріли житлових районів спеціально проводяться так, щоб вибухи «було чути в усьому місті», створюючи ілюзію оточення та безвиході. Це явище названо «акустичним терором» – новою формою насильства над психікою мирних жителів. Із застосуванням заборонених озброєнь (наприклад касетних снарядів) його ефект лише підсилюється.

Акустичний терор має виняткову географічну та демографічну широту. За оцінками дослідників, страждають мільйони українців – практично все населення прифронтових територій піддається постійному шумовому впливу. Наприклад, у Харкові, за різними даними влади, залишалось 500–700 тис. мешканців, і жоден з них не міг уникнути звуків бомб і ракет. Багато людей були змушені виїхати саме через «акустичний тиск» – постійний гуркіт вибухів довкола.

Навмисне створення ситуації небезпеки через сенсорний вплив чинить руйнівний ефект на психіку. Дослідники відзначають, що «кожен такий звук... наносить травму людині... це мікротравми, які накопичуються». Постійний стан тривоги, розгубленості (особливо коли під час обстрілу люди не розуміють звідки йде удар) спричиняє хронічний психологічний стрес.

Тема акустичного терору актуальна в контексті міжнародного права та пошуку справедливості, оскільки розширює уявлення про «тортури» і «жорстоке поводження». Нові методи ніби не спрямовані на спричинення прямих фізичних каліцтв, але завдають

цілеспрямованого психологічного страждання мирним особам. В умовах XXI століття це піднімає питання відповідальності за нетрадиційні форми насильства.

Згідно з Конвенцією проти катувань (1984), «катування» – це будь-яка дія, якою навмисне заподіюються «сильний біль або страждання, фізичне чи моральне» задля отримання інформації, покарання, залякування або інших цілей. Важливо, що сюди належить і психологічний (моральний) біль. Таким чином, навмисне створення у цивільного населення страху та безпорадності через акустичний тиск може кваліфікуватися як форма психологічного катування або ж нелюдського поводження.

У контексті збройного конфлікту діють норми гуманітарного права, які забороняють теракти проти цивільного населення. Згідно з Римським статутом МКС, серйозний напад на гідність особи (включаючи фізичні чи психічні страждання) у ході широкомасштабної атаки по мирних вважається воєнним злочином або злочином проти людяності. Зокрема, визначено, що тортурою (злочин проти людяності) є заподіяння «серйозного тілесного чи психічного болю чи страждань» одній або більше особам. Більше того, сам факт того, що розстрілами та обстрілами жилих кварталів росія навмисно створює фон страху, відповідає ознакам тероризму (свідоме створення страху з метою впливу на суспільство). Таким чином, методи акустичного терору в разі доведеності умислу можуть стати підставою для кримінального переслідування за міжнародними статутами та конвенціями.

ЄСПЛ та інші європейські органи захисту прав людини визнали, що викликання сильного психологічного страждання може прирівнюватися до тортур чи нелюдського поводження (ст. 3 ЄКПЛ). Наприклад, практики тривалого позбавлення сну, шумових атак чи схожих методів у в'язницях кваліфікуються як жорстоке поводження. Хоча рішення ЄСПЛ щодо бойових дій рідкісні, аналогії показують, що навмисне створення масового страху через звук підпадає під цей заборонений перелік.

Окремих норм, що прямо забороняли б «акустичний терор», у чинних статутах немає – але ймовірно, що застосовані методи можна класифікувати за існуючими статтями. До того ж під час дискусій з контролю озброєнь вже наголошувалось на «звуковій зброї» як потенційно нечітко регульованому методу агресії. Експерти застерігають про етичні та правові ризики від застосування «акустичної зброї» як техніки контролю і тортур. Організації з прав людини також закликають визнати використання потужного гучномовного обладнання як форму жорстокого поводження, здатну спричинити фізичні ушкодження (наприклад, пошкодження вух) і серйозні психологічні наслідки.

Суцільні ракетно-артилерійські удари по житлових районах створюють атмосферу безперервного терору. Так, у Харкові залпи С-300, касетні бомби та авіанальоти чути по всьому місту. Люди описують це як «вибухи було чути в усьому місті, щоб здавалося, що місто оточене». Наслідком стало поглиблення травми: сотні тисяч залишених в місті щодня переживають ретравматизацію (повторні флешбеки подій), багато мешканців були змушені виїхати через постійний шум.

Акустичне покриття міського простору ускладнює здатність орієнтуватися під час обстрілів. Наприклад, при обстрілі касетною зброєю потерпілі плутають напрям звуку вибуху і біжать у небезпечний бік. Забудова «сплутає» акустичну картину, ускладнюючи ухвалення рішень щодо укриття. Головна мета такої тактики – нав'язати людям постійний страх і відчуття безпорадності. Це видно навіть у поведінці тварин: від вибухів гинуть птахи (серцевий напад у голубів) та домашні тварини, що свідчить про крайній стресовий вплив шуму на живі організми.

Окремі країни експериментують із схожою «звуковою зброєю». Наприклад, розроблені акустичні гармати (LRAD тощо) здатні генерувати надгучні імпульси, які калічать вуха і дезорієнтують натовпи. Країни НАТО використовували гучні колонки у воєнних операціях, а також проти демонстрантів. Однак такі технології вже викликають критику з боку правозахисників через ризик інвалідності і порушення прав людини.

Поточна практика показує, що на війні жорстокість може виражатися не лише в прямому руйнуванні, а й у довготривалому психологічному тиску. Постійні гучні атаки на міста – це новий різновид масового терору, ураження якого – мільйони людей (особливо жителі

прифронтових міст). Міжнародне право дає підстави вважати це порушенням заборони тортур та жорстокого поводження, адже спричиняє значні психічні страждання.

Навіть без фізичних каліцтв акустичний терор має руйнівний ефект через суму «мікротравм». Кожен вибух вносить свій внесок у травму, поступово накопичуючи страждання. Навіть ті, хто «звик» до вибухів, повідомляють про постійне відчуття тривоги та небезпеки. Це може призвести до зростання посттравматичних розладів та інших наслідків для психічного здоров'я населення.

Реагуючи на нові форми агресії, правова спільнота має розвивати механізми покарання та попередження. Використання звукового терору має розглядатися як воєнний злочин або злочин проти людяності, якщо доведено намір та масовість. Міжнародні трибунали (МКС, національні суди) і дотримання норм ООН/ЄС (Римський статут, Конвенція проти катувань тощо) повинні враховувати і психологічні методи залякування цивільних, розширюючи концепцію «катувань» на ненасильницькі форми агресії.

Потрібно посилювати соціальну та гуманітарну підтримку постраждалого населення (психологічна допомога, інформаційний захист, належне функціонування систем сповіщення) – адже акустичний терор націлений не на тілесні ушкодження, а на підриг внутрішньої стійкості суспільства. У відповідь на це міжнародна спільнота мусить контролювати і забороняти технології звукового залякування, як давно заборонено, скажімо, осліплювальні лазери.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зубар Н. Акустичний терор рф: продовження акустичного насильства. Інформаційний Центр «Майдан Моніторинг», 2022.
2. Зубар Н. Результати пілотного соціологічного дослідження «Звуки війни» (вересень–жовтень 2023). Інформаційний Центр «Майдан Моніторинг», 2023.
3. Рущенко І. Військовий акустичний терор як новий різновид міжнародного тероризму. Інформаційний Центр «Майдан Моніторинг», 2025.
4. РОЗЛАМ. Ракетний терор росії в Харкові. Документальна виставка Інформаційного центру «Майдан Моніторинг».
5. РОЗЛАМ. Зруйнована культура. Документальна виставка Інформаційного центру «Майдан Моніторинг».
6. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (Посібник із ст.1 КПК). Red Line Initiative, 2018.
7. Brehm M., Wheeler A., Acoustic Weapons: Discussion Paper (Article 36, 2018).
8. Physicians for Human Rights, Lethal in Disguise 2: Human Rights Consequences of Crowd-Control Weapons (2020).
9. ICC, Elements of Crimes of the Rome Statute (2011).

ЗУБКО РОМАН ВОЛОДИМИРОВИЧ

науково – дослідний відділ проблем розвитку та впровадження стратегічних комунікацій, Національний університет оборони України

ГАВРИЛЕНКО ОЛЕКСАНДР АНДРІЙОВИЧ

науково – дослідний відділ проблем розвитку та впровадження стратегічних комунікацій, Національний університет оборони України

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ У БАГАТОРІВНЕВІЙ СИСТЕМІ ВОЄННОЇ ТА ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

В умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України інформаційний вплив став не допоміжним, а системоутворювальним компонентом воєнної та